

Facit

Tummen upp! SO Historia åk 6

Till dig som använder detta facit:

Sidnumren hänvisar till sidan i boken.

På en del frågor står det "Elevens eget svar" i facit. Det beror på att man kan svara på olika sätt. Om du är osäker på om ditt svar är rätt, så fråga din lärare. På en del frågor står det "Exempel på svar."

Det betyder att det kan finnas fler rätta svar än det som står här i facit.

Vikingatiden

Nordisk mytologi: gudar och högtider

Sidan 2

1. Freja – fruktbarhetens gudinna
Oden – vishetens gud, världens skapare
Tor – åskans och stridens gud
Ull – edens och bågskyttets gud
2. tisdag, onsdag, torsdag, fredag
3. Årets mörkaste dag och att dagarna skulle bli ljusare igen
4. a) Torsborg, Ulltuna, Odensala
b) Dessa tre platser har namn efter gamla nordiska gudar.

Livet på vikingatiden

Sidan 3

5. Långhuset längst till vänster.
6. Rätt alternativ: De odlade växter som gick att äta, fiskade och jagade.
- 7.

	Kvinnor	Män
sy kläder	x	
jaga djur		x
försvara gården		x
förvara maten	x	

8. Att ha mat att äta var ingen självklarhet för alla på vikingatiden.
Frun hade nyckel till matförrådet och kunde därför bestämma när och hur mycket var och en skulle äta.
9. Rätt alternativ: De följde med sina föräldrar och hjälpte dem med arbetet.
Det de allra flesta barn på vikingatiden kunde inte läsa.
Det fanns inga kyrkor i Norden eftersom människorna ännu inte var kristna.

Vikingatåg och kulturmöten

Sidan 4

10. Nordborna hade lärt sig att bygga bättre skepp.
11. a) Exempel på svar:

Vikingar	Ge två exempel på riken/områden som vikingarna kom till
norska vikingar	Island, Irland
danska vikingar	Västfrankiska riket, Danelagen (England)
svenska vikingar	Gårdarrike, Bysantinska riket (Grekland)

Sidan 5

11. b) muslimer som pratade arabiska: Det muslimska riket (Kalifatet)
kristna som pratade grekiska: Bysantinska riket (Grekland)
- 12.

	Vikingarna köpte	Vikingarna sålde
Pälsar och skinn		x
Kryddor	x	
Sidentyger	x	
Guld och silver	x	
Trälär		x

13. Birka - Viktig handelsplats i Norden på vikingatiden.
Ansgar - Munk som fick i uppdrag att omvända vikingarna till kristendomen.
Miklagård - Så kallade vikingarna staden Konstantinopel.
trälar - Slavar som arbetade som tjänare.
14. Rätt alternativ: Vikingarna blev kristna och började prata samma språk som folket gjorde där.
15. Exempel på svar:
Kvinnorna fick ta ansvar för allt arbete på gårdarna när männen var borta.
Nordborna lärde sig mer om andra länder. En del blev kristna.

Arkeologi

Sidan 6

16. Rätt alternativ: Att vikingar i Uppland hade kontakt med arabiska köpmän.
17. a) Ett runt guldspänne och ett pärlhalsband.
b) Ett hopprep av hästtagel och en träflöjt.
c) Hår och trä förmultnar (blir till jord) om de ligger lång tid i jorden.

Vår bild av vikingar

Sidan 7

18. Elevens eget svar.
19. Elevens eget svar
20. Exempel på svar:
De vill kanske framstå som grymma och oslagbara, så att de själva känner sig starka medan motståndarna blir rädda.
21. Exempel på svar:
Bilderna stämmer inte så bra. Att vara mäktig och stark var viktigt på vikingatiden, men också att vara ärlig och generös. Vikingatågen var mycket mer än bara plundringsfärder. Vi tänker gärna på vikingen som en man, men det fanns lika många kvinnor och de kunde också ha viktiga roller i samhället.

Medeltiden

Kristendomen

Sidan 8

1. Rätt alternativ: Kyrkan höll ordning på folket och sa åt dem att de måste lyda kungen.
2. De frigavs eller köpte sig fria vartefter. Träldomen förbjöds helt i Sverige år 1335.
3. socken – ett område med bondgårdar, där folk gick till samma kyrka
latin – gammalt språk som prästerna talade i kyrkan
munk – en man som levde i kloster
helgon – någon som var ett föredöme för andra kristna, ibland hade personen dödat för sin tro

Sidan 9

4. Midvinterblot (jul) - Kristi födelse
Vårdagjämningen - Påsk och den heliga Valborg
Skördefest - Mickelsmäss (ängeln Mikael's dag)
5. Exempel på svar:
skola, förädling av olika växter, fattig- och sjukvård, bokskrivning, förböner
6. Hon fick uppenbarelser som ansågs komma ifrån Gud.
- 7.

x	Matematik		Historia		Svenska
x	Läsning och skrivning	x	Kristendom		Engelska
	Idrott		Kemi	x	Latin

8. Rätt alternativ: Sverige blev mer som de flesta andra länder i Europa.

Medeltidens samhällsklasser

Sidan 10

9. C - D - B - A
- 10.

C	köpmän och hantverkare som bodde i städerna
B	kyrkans män, alltifrån biskopar till munkar och sockenpräster
D	jordbrukare i byar på landet
A	stormän och riddare

11. bondeståndet
12. a) De var skyldiga att ställa upp med riddare till häst, vapen och rustning när kungen behövde dem.
b) De behövde inte betala någon skatt till kungen.

Sverige blir ett rike

Sidan 11

13. jarl – kungens närmaste man och chef över armén
fogde – anställd av kungen för att driva in skatter
ting – ett möte där de fria männen bestämde olika saker
skatt – en avgift att betala till kungen varje år
14. Fogden kom till byn med vagn eller släde och samlade in skatten.
Bönderna betalade med mat eller djur, sällan med pengar.
15. Hemfrid – det var förbjudet att skada eller döda någon som befann sig hemma i sitt eget hus (värden fick heller inte skada sina gäster).
Kvinnofrid – det var förbjudet att våldta kvinnor.
Tingsfrid – det var förbjudet att skada eller döda någon på ett ting (ett bymöte).
Kyrkofrid – det var förbjudet att skada eller döda någon i en kyrka.
16. Den tredje symbolen. De tre kronorna kom sig av att Magnus även var kung över Norge och Skåne.
17. a) Kalmarunionen
b) De tre rikena Danmark, Norge och Sverige. Finland ingick som en del av det svenska riket och Island och Grönland som delar av det norska.

Digerdöden

Sidan 12-13

18. a) minst en tredjedel av befolkningen
Siffran är osäker. Pesten kom också tillbaka i nya katastrofala epidemier flera gånger, samtidigt som klimatet blev kallare. När de värsta pestvågorna var över en bit in på 1400-talet hade Sveriges befolkning förmodligen sjunkit med ca två tredjedelar.
b) Rätt alternativ: Att det var ett Guds straff för att människorna inte levde så som Gud ville.

19. a)

x	Vilket år kom digerdöden till Stockholm?
	Hur många dog av digerdöden i Italien?
x	Nådde pesten Paris tidigare än Stockholm?
x	Vilka områden i Europa drabbades inte så hårt av pesten?

- b) Kartan har ritats i modern tid med hjälp av olika källor från 1300-talet.
- c) Rätt alternativ: Kartan visar ungefär hur pesten spred sig.

Utbyte med Tyskland

20. a) Mynt – Münze

Köpman – Kaufman

Smuggla – Schmuggeln

Rådhus – Rathaus

b) Rätt alternativ: Det bodde många tyska köpmän i de svenska städerna.

21. a) Hansan var en sammanslutning av framför allt tyska handelsstäder. De arbetade tillsammans för att hindra köpmän från andra länder och städer från att handla med länderna kring Östersjön. På så sätt såg de till att de själva fick alla vinster från handeln.

b) Salt.

Nya upptäckter

Sidan 14

1. a) Européerna letade efter en segelväg till Indien och hittade den till slut.

b) Kompassen.

2. I kronologisk ordning (årtalen för resorna står angivna i kartan):

Bartolomeu Diaz – rundade Godahoppsudden – 1

Christofer Columbus – trodde att han hade kommit till Asien, men upptäckte i stället Amerika – 2

Vasco da Gama – hittade sjövägen till Indien – 3

Ferdinand Magellan – ledde den första världsomseglingen någonsin – 4

Sidan 15

3.

x	kaffe		öl	x	potatis
	järn		vin		gurkor
x	te	x	choklad	x	tomater

4. a) Bilden ska vara ritad med jorden i en bana runt solen.

b) Bilden ska vara ritad med jorden i centrum och solen i en bana runt den.

c) Exempel på svar:

Att ifrågasätta hur världen fungerade uppfattades som ett angrepp på kyrkan. Kyrkan lärde ut att var och en hade sin bestämda plats i världen. Om det visade sig att någonting i läran inte stämde kunde allting annat också ifrågasättas. Då kunde det bli kaos i samhället.

d) Rätt alternativ: Det ansågs vara dåligt och ogudaktigt att komma med egna idéer.

1500-talet

Gustav Vasa

Sidan 16

1. Kung Kristian II och hans riddare krigade mot Sten Stures svenska bondsoldater och Sten Sture dog.
  2. Den danske kungen Kristian II avrättade betydelsefulla svenskar i Stockholms blodbad.
  3. Gustav Vasa reste till Dalarna för att samla ihop folk som ville strida mot Kristian II.
  4. Gustav Vasa och hans män besegrade danskarna i slaget vid Västerås.
  5. Gustav Vasa valdes till kung och Sverige blev självständigt från Danmark.
2. a) Fogden.
- b) Genom att föra bok över hur mycket varje gård klarade av att betala kunde man ta ut mer skatt från bönderna.
  - c) De kan användas som historiska källor.
  - d) Rätt alternativ: Bönderna i Småland gjorde uppror mot kungen.

Sidan 17

3. a) Ädel, höglovlig, av kungars blod och stam, lämplig, skicklig och bra.
b) Han beskrivs utan tvekan som en väldigt bra person.
4. Exempel på svar:
- Ingen av berättelserna berättar hela sanningen. Det är säkert sant som von Melen skriver att Gustav Vasa var grym mot sina fiender. Det är säkert också sant som Peder Swart skriver att han var en handlingskraftig kung. Vilken berättelse man tycker är bäst beror på vad man själv tycker är viktigt i historien.
5. Exempel på svar:
- Vasaskolan, Vasaparken, Vasaloppet, Vasastan, Vasaplan, Vasaplatsen, Vasaorden, Vasateatern, regalskeppet Vasa, Wasa knäckebröd ("Vasa" kan syfta på både kung Gustav I och på Vasaätten i allmänhet.)

Reformationen

Sidan 18

6. a) Tre alternativ är rätt: Att kyrkan sålde avlatsbrev till folket för att befria dem från sina synder.
Att prästerna talade på latin så inte folk förstod vad de sa.
Att påven var kyrkans ledare i alla länder. Det borde vara varje lands kung i stället.

- b) Idén om att kungen borde vara kyrkans ledare.
 c) Protestanter (senare även "lutheraner" för att särskilja dem från andra protestantiska trosriktningar, som t.ex. kalvinismen)

7. Exempel på svar:

Gustav Vasa visste att kyrkan hade stora rikedomar och ville komma åt dem. Genom att bryta med påven gjorde kungen sig själv till kyrkans högste ledare i Sverige. Som kyrkans högste ledare kunde han sedan bestämma att kyrkan måste lämna ifrån sig en del av sina rikedomar till kungen, alltså till honom själv.

Sidan 19

8.

K	Gudstjänsten hölls på latin i kyrkan.
P	Gudstjänsten hölls på svenska i kyrkan.
P	Prästerna fick gifta sig.
K	Prästerna fick inte gifta sig.
P	Alla skulle be till Gud. Att be till helgon var förbjudet.
K	Kloster fanns för både munkar och nunnor.

K	Påven var kyrkans högste ledare.
P	Inga kloster behövdes.
P	Kungen var kyrkans högste ledare.
K	I kyrkorna fanns bilder av helgon och bibliska berättelser.
P	Kyrkan var vitmålad för att alla skulle koncentrera sig på vad prästen sa.
K	Det var vanligt att be till helgon.

9. Svenska och latin.

10. Exempel på svar:

De ville få fortsätta att be till sina helgon. De blev också arga över att kungen tog kyrkklockor och kyrksilver från kyrkorna.

Gustav Banér och Linköpings blodbad

Sidan 21

11. Han menar att de inte ska skämmas för honom.

12. Exempel på svar:

Han ville nog att flickorna skulle komma ihåg honom.

Båda gåvorna var saker som hade betytt mycket för honom själv.

Båda sakerna har också med kristendomen att göra. Kanske ville han säga åt döttrarna att de skulle söka tröst hos Gud.

13.

	Går att besvara	Går INTE att besvara
Var Gustav ett vanligt namn på 1600-talet?		x
Hade Gustav Banér någonsin varit utomlands?	x	
Hade systrarna Banér en bror?		x
Var familjen Banér religiös?	x	

14. Exempel på svar:

Hade Gustav Banér en dotter som hette Margareta?

15. För att tavlan är målad långt i efterhand (ungefär 300 år senare).

Den är bara en tolkning av händelsen.

1600-talet

Krig och makt

Sidan 22

1. Två alternativ är rätt: Folket hade lättare att acceptera krig om det handlade om att försvara deras tro. Det uppfattades som fult att kriga bara för att öka sin egen makt.
2. Exempel på svar:
  - a) En stark och segerrik kung som försvarade den protestantiska tron.
  - b) En mäktig och farlig motståndare som aldrig skulle ge upp.

Sidan 23

3. I hamnstäderna fanns köpmän som tjänade mycket på sin handel.
En del av de varor köpmännen tog in i staden fick de betala i tull till kungen.
- 4.

x	Jämtland och Härjedalen
	Jylland och Själland
x	Skåne, Halland och Blekinge
x	Gotland
x	Delar av norra Tyskland
	Delar av norra Frankrike
x	Delar av Baltikum
	Delar av England

- 5.

D	Enväldig kung som höll fred i Sverige i 20 år för att kunna ta itu med problemen inom landet. Tog mark och egendomar från adeln.
A	Kung som delade in Sverige i län. Han förde också in Sverige i det som kallas för det trettioåriga kriget. Stupade i dimman vid Lützen.
E	En soldatkung som tågade mot Moskva, men förlorade hela armén vid Poltava. Stannade flera år i Turkiet innan han åkte hem igen. Stupade i Norge år 1718.
B	Samlade berömda vetenskapsmän i Stockholm. Abdikerade och konverterade till katolicismen och flyttade till Rom.
C	Tågade över isen på Stora och Lilla Bält. Tvingade danskarna till fred i Roskilde. Då fick Sverige Skåne, Blekinge, Halland och Bohuslän av danskarna.

Den svenska staten

Sidan 24

6. a) Brevet skickades med en kurir som reste med brevet hela vägen till adressen.
b) Brevet kom fram snabbare och man kunde skicka mycket fler brev.
7. a) Sveriges Riksbank, Statskontoret och Svea Hovrätt
b) statsminister
c) En förmyndarregering behövs när regenten är omyndig och alltså för ung för att själv kunna regera landet.

Sidan 25

8.

Uppgifter som staten gör	Medeltiden	1600-talet	I dag
Ser till att alla skolor är lika bra			X
Ser till att posten kommer fram		X	X
Ser till att gruvorna sköts på rätt sätt		X	X
Ser till att folk betalar skatt	X	X	X
Ser till att barnens rättigheter tillvaratas			X
Ser till att försvara landet i krig	X	X	X
Ser till att maten som säljs är hälsosam			X

9. a) Rätt alternativ: Att Sverige skulle bli en stark stormakt.

- b) Exempel på svar: Målet är att staten ska göra det som folket/väljarna vill. Målet kan se lite olika ut beroende på vilka partier som har majoritet i riksdagen och sitter i regeringen.

10.

Orsak	→	Konsekvens
Kungen ville styra landet mer	→	Fler ämbetsverk skapades
Fler ämbetsmän fick lön	→	Statens kostnader ökade
Kungen tog tillbaka mark från adeln	→	Statens ekonomi blev bättre

Livet på 1600-talet

Sidan 26

11. Bönderna behövde inte längre vara rädda för att de själva eller deras egna barn skulle bli utskrivna som soldater. Det fanns anställda knektar redo om ett krig skulle bryta ut.
12. Exempel på svar:
Ingening odlades på vintern. Då behövde bönderna inte arbeta med att så och skörda. Dessutom var det mörkt större delen av dygnet. Lyktor och ljus var dyra och användes sparsamt. Man sov mer vintertid.
13. Bönder – fick lära sig att läsa av kyrkan
Präster och borgare – fick gå i skolan
Adel – hade en egen informator

Sidan 27

14. Exempel på svar:
De hade nog svårt att föreställa sig att det kunde vara annorlunda. Det var bara så som det alltid hade varit. Det förväntades också av flickorna att de skulle acceptera det. Kvinnosynen var en helt annan förr.
15. a) Rätt alternativ: husförhör
b) Bönderna behövde lära sig läsa för att själva kunna läsa Bibeln och katekesen. Om bönderna läste sådana texter skulle de bli bättre kristna, tänkte prästerna.
16. Exempel på svar:
På 1600-talet visste man inte vad sjukdomar och andra olyckor berodde på. En förklaring kunde vara häxor. När några började peka ut häxor blev andra rädda och letade efter fler häxor. Den som avslöjade en häxa fick mycket uppmärksamhet och beröm av kyrkan. Då kunde det vara lockande att hitta på anklagelser, särskilt om någon som man inte tyckte om.

Stor makt – för vem?

Sidan 28

17. a) Text A är positiv till stormaktstiden medan text B är negativ.
b) Exempel på svar:
Det beror på att texterna är skrivna av personer med olika synsätt (perspektiv). De har olika syn på vad som är viktigt. Människor kan ha olika synsätt beroende på t.ex. i vilken tid de lever, vilken samhällsklass de tillhör eller vilken utbildning de har.
18. Vi väljer synsättet att det var viktigt att Sverige som land hade stor politisk och militär makt. Det synsättet var kanske vanligt förr i tiden, särskilt bland de rika och mäktiga i samhället.
19. Elevens eget svar.

Mat i historien

Sidan 29

1. a) Bröd.
b) Eftersom man inte odlade säd hade man inget mjöl att baka bröd av.
2. Exempel på svar:
Risgrynsgröt. På 1600-talet hade de inget ris i Sverige, så då åt de annan gröt.
3. De ville visa att de var rika och imponera på andra.
4. a) Man behandlade maten så för att den inte skulle härskna och hålla längre.
b) Kyl och frys.

1700-talet

Den vetenskapliga revolutionen

Sidan 30

1. a) Linné delade in växterna och djuren i grupper och gav varje art ett eget namn på latin. Namn som vi använder än i dag.
b) Celsius hittade på den termometerskala som vi använder för att mäta temperatur, där vattnet fryser vid 0° och kokar vid 100°.
2. a)

Medeltiden	Gud har gett människorna olika uppgifter. Kungen har fått sin makt av Gud. Allting som händer sker för att Gud vill det.
Upplysningstiden	Alla människor är lika mycket värda. Folket borde bestämma, inte kungen. Gud ingriper inte i världen, den fungerar av sig själv.
- b) Rätt alternativ: Kyrkans idéer sågs inte längre som självklara.

Riksdagen och kungen kämpar om makten

Sidan 31

3.

Sverige borde hålla fred och se till att inte slösa bort så mycket pengar. Vi borde samarbeta med Ryssland och England.

Sverige borde bli en stormakt igen och kriga sig till stolthet och ära. Vi borde samarbeta med Frankrike.

4. Exempel på svar:

Alla människor fick rätt att sprida egna åsikter om hur olika problem i samhället borde lösas. De kunde också ifrågasätta varför saker var som de var. Det ledde till att det pratades mer om politik och att fler människor blev intresserade.

5. Exempel på svar:

Genom att beskriva frihetstiden så negativt som möjligt försvarade kungen sitt eget agerande när han tog makten från riksdagen. Han ville få dem som lyssnade att hålla med om att riksdagen inte klarade av att styra landet. Då skulle de också acceptera att kungen själv styrde landet i fortsättningen.

Gustav III

Sidan 32

6. a) Exempel på svar:

Han beskrivs som en väldigt bra kung. Gustav III sägs vara god, glad, rättvis, mild, tålmodig, klok, rask, ung, handlingskraftig och rättrådig. Bellman gör också en poäng av att kungen är släkt med Gustav Vasa.

b) Exempel på svar:

Bellman tyckte om kungen och ville övertyga andra att också göra det. Kanske hoppades han att kungen skulle höra sången och lägga märke till Bellman. (Det var också precis vad som hände. Bellman fick pengar av Gustav III. Därför är det kanske inte så konstigt att han fortsatte att hylla kungen i fler sånger.)

7. a) Gustav III blev skjuten.

b) Rätt alternativ: Adeln var missnöjda eftersom kungen hade tagit bort flera av deras särskilda rättigheter.

Jordbruket omvandlas

Sidan 33

8. Åkern ger skörd varenda år. Alltså får man mer mat.
9. Skiftet innebar att man ändrade vilken mark som hörde till vilken gård. I stället för att varje åker var styckad i små tegar och delades av byns gårdar såg man till att en hel åker tillhörde en viss gård. Samtidigt flyttades gårdarnas hus så att de låg nära de åkrar som gården brukade.
10. Alternativen som är rätt:
  - gemenskapen i byn blev mindre viktig
  - bönderna fick större skördar
  - det blev mer mat till folket

Bondeliv

Sidan 34

11. a) Kikhosta.
  - b) Bröstsjuka.
  - c) 6 av 12, alltså hälften.
  - d) De flesta begravdes inom en vecka.

Sidan 35

12. a)

Med dagboken som källa kan man ta reda på att...	Ja	Nej
... man ibland slog och bärgade hö i Västerbotten i september	X	
... det bärgades ovanligt mycket hö i september år 1837		X
... både män och kvinnor arbetade på åkrarna i Västerbotten	X	
... Abraham Haeggströms söner hjälpte till med arbetet	X	
... alla barn i Västerbotten brukade arbeta med sina föräldrar		X
... Abraham Haeggström förmodligen var intresserad av kristendomen	X	
... det fanns bönder i Västerbotten som fiskade	X	

b) Exempel på svar:

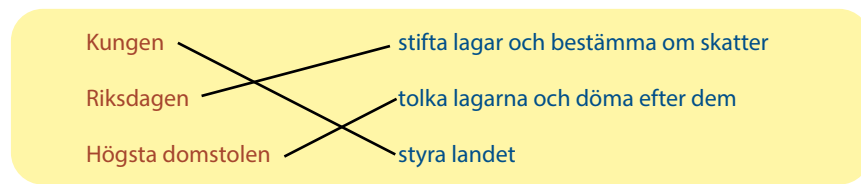
Fanns det något hemman nära Skellefteå som hette Stenbacka?

c) Dagboken berättar bara om Abraham Haeggström. Vi vet inte att alla andra bönder i Västerbotten levde precis som han.

1800-talet

Sidan 36

1.

2. Norge

3. Exempel på svar:

Alla barn får gå i skolan. Det gör att man lär sig mycket och kan få ett jobb när man blir vuxen. Om vi inte hade infört fri skola åt alla skulle Sverige nog ha varit fattigare än nu. De som inte hade gått i skola skulle ha varit fattigast.

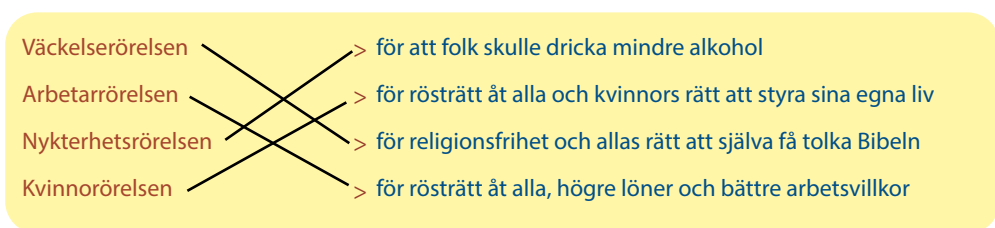
Sidan 37

4. Rätt alternativ: De ägde ingen egen mark att odla på

5.

	Pigor och drängar	X	Hantverkare i städerna
	Läkare och advokater	X	Grevar och friherrar
	Fabriksarbetare i städerna		Grevinnor och friherrinnor

6.

7. a) Att man får ärva lika mycket av någon som dör.

b) Kvinnans man.

Sidan 38

8. Exempel på svar:

Förändringarna i jordbruket gjorde så att skördarna blev större. Då fick människor mer mat och blev friskare. Man kom även på hur man kunde vaccinera människor mot t.ex. smittkoppor. Allt fler lärde sig också att det var viktigt med bra hygien. Då spreds inte sjukdomar lika lätt som förr. Allt det här ledde till att fler överlevde och att befolkningen växte.

9. a) Tre rätta alternativ: Tuberkulos, kolera, mässling (böldpest hade varit en vanlig dödsorsak tidigare, men den sista stora pestepidemin i Sverige inträffade i början av 1700-talet)

b) Avlopp

10. Att utvandra

Sidan 39

11. a) Sågverk

b) Plankor och brädor.

12. Tre rätta alternativ: Barnarbete var vanligt. Arbetsdagarna var långa, ofta 12 timmar. Arbetet i fabriker var ofta farligt.

13. Exempel på svar:

Det fanns kvinnor som arbetade på byggarbetsplatser.

Arbetet på byggen kunde vara tungt.

Man arbetade på hög höjd utan någon särskild skyddsutrustning.

Sidan 40

14. Ångmaskinen

15. Rätt alternativ: vikingatiden

Sidan 41

16.a) Exempel på svar:

Att det var lättare att leva i Amerika. Att Lars också skulle vilja emigrera.

b) Exempel på svar:

Gud förekommer flitigt i texten. Sven uttrycker sin tacksamhet över Guds gåvor, han påminner om att Jesus ska återkomma för att döma människorna och han ber om Guds beskydd över Lars (det viktiga här är att svaret kopplar väckelserörelsen till brevets kristna innehåll).

17.

	Ja	Nej
Vad kostade en fin (duktig) jacka i Söderhamn på 1880-talet?	X	
Hur hög lön fick byggnadsarbetare i Minnesota på 1880-talet?		X
Vad arbetade Sven och Lars Nylander med?	X	
Hur var vädret i Minnesota vintern 1882–1883?		X

Perioder och begrepp

Sidan 42

1. I kronologisk ordning:

järnåldern
vikingatåg (egentligen i slutet av järnåldern)
den heliga Birgitta
reformationen
drottning Kristina
Carl von Linné
folkrörelser

2.

1   4   5   3   2

3. I kronologisk ordning:

1. bondestenåldern 2. bronsåldern 3. vikingatiden
4. medeltiden 5. stormaktstiden 6. frihetstiden

Sidan 43

4. Exempel på svar:

a) Båda bodde i en by på landet. Båda fick det mesta av sin mat från jordbruket.

b) Stenåldersbönderna behövde inte betala skatt, men det gjorde 1800-talsbönderna. På 1800-talet kunde de köpa saker som tillverkats i städer och i andra länder, men det kunde de inte på stenåldern.

5. a) Rätt alternativ: båda lyckades stärka kungamakten i Sverige

b) Exempel på svar:

Gustav III satsade mycket pengar för att göra Sverige bra på musik och teater. Det hade Gustav Vasa nog tyckt var slöseri.

6.

Typ av information	Källa	Tolkning
En serietidning om vikingen Hagbard		X
Ett mynt från vikingatiden	X	
En berättelse om Birka skriven i Tyskland på 800-talet	X	
Ett vikingaskepp i LEGO		X
En lärobok i historia		X
Eddadikterna (dikter från Norge och Island från ca år 800–1000)	X	

Sidan 44

7.

Bönderna gör uppror	←	Fogdarna tar ut för höga skatter
Kvinnorna tar över männens uppgifter	←	Männen åker på vikingatåg
Vetenskapen når ut till folket	→	Folket slutar tro på tomtar, troll och häxor
Martin Luther protesterar	←	Katolska kyrkan säljer avlatsbrev
Vikingar lär sig om kristendomen	→	Prästerna får det lättare att kristna Norden
Nya grödor kommer till Sverige	←	Européerna upptäcker Amerika

8. a) Medeltiden

b) Jägarstenåldern / Bondestenåldern

9. Elevens eget svar.

Sidan 45

10. Elevens eget svar.